

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

FTAMP 82.33.19
ЭОЖ: 334.012.64

DOI [10.53002/017](https://doi.org/10.53002/017)

Ә.С. Ақмағанбетова, Л.В.Чепелян

*Қарағанды индустриялық университеті, Теміртау, Қазақстан
(E-mail: a.aktaganbetova@tttu.edu.kz, l.chepelyan@tttu.edu.kz)*

Қазақстанның шағын және орта кәсіпкерлігінің даму тенденциялары

Мақалада Қазақстан республикасының шағын және орта кәсіпкерлігінің заманауи даму тенденциялары қарастырылған. Дамуды талдау негізінде қазақстандық бизнестің қызмет етуіндегі міндеттердің негізгі мәселелер анықталды және оларды шешу бойынша ұсыныстар берілді. Мақаланың мақсаты – Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту мәселелерін анықтау, негіздеу және ұсыныстар әзірлеу. Бұл мақаланың ғылыми-тәжірибелік маңыздылығы – зерттеу нәтижелері негізінде еліміздегі шағын және орта бизнесті дамыту бағдарламаларын жетілдіруге ықпал ететін бағыттарды қалыптастыру. Осы мақаладағы зерттеулердің негізгі нәтижелері нақты секторда, яғни шағын және орта бизнесті қолдаудың тиімді құралдарын құру қажеттілігі анықтау болып табылады.

Түйін сөздер: экономика, бизнес, өнеркәсіп, инновация, шағын және орта бизнес, дағдарыс, кәсіпкерлік орта, мемлекеттік қолдау

Кіріспе

Осы мақаланың тақырыбы контрагенттердің үлкен санының қатысуын көздейтін шағын және орта кәсіпкерліктің (ШОК) қызметін дамыту үшін заманауи экономикалық дағдарыс жағдайларымен жаңартылады. Ең алдымен, кәсіпкерлік қызметтің барлық қатысушылары олардың қызмет ету тиімділігін арттыруға мүдделі.

Шағын және орта кәсіпорындардың тиімді жұмыс істеуі, қаржылық жағдайды заманауи басқару және уақтылы бағалау және одан әрі даму мүмкіндіктерін анықтау, компанияның бәсекелестік артықшылықтарына және сонымен бірге әлсіз жақтарына назар аудару, бәсекелестерді ескере отырып, тиімді стратегия жолдарын әзірлеу үшін заманауи басқару әдістерін қолдана білу қажет.

Негізгі бөлім

Қазіргі заманғы кәсіпкерлік кез келген елдің, оның ішінде Қазақстанның да экономикалық дамуы мен әлеуметтік өркендеуіндегі маңызы зор.

Шағын және орта бизнес Қазақстан экономикасында негізгі рөл атқарып, жұмыс орындарын құруға, инновацияларды енгізуге және елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпалын тигізеді. Қазақстандағы шағын және орта бизнестің даму мәселесін қарастыру талдау жүргізу қажет.

2024 жылғы 1 желтоқсандағы статистикалық деректер бойынша тіркелген заңды тұлғалардың саны 537 915 бірлікті, оның ішінде 424 007 белсенді заңды тұлғаларды құрады. Тіркелген жеке кәсіпкерлік субъектілерінің саны 1 799 467, оның ішінде 1 707 051 белсенді субъектілер.

Тіркелген шағын және орта бизнес субъектілерінің саны 2 269 158 бірлікті құрады, оның ішінде 2 071 305 белсенді деп саналады.

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

Кесте 1

2024 жылғы 1 желтоқсандағы көлемі мен қызметі бойынша тіркелген және белсенді субъектілер

Көлемі бойынша	Заңды тұлға		Жеке кәсіпкерлік субъектілері		Шетелдік заңды тұлғалардың филиалдары мен еншілес ұйымдары		Шағын және орта бизнес субъектілері	
	тіркелген	белсенді	тіркелген	белсенді	тіркелген	белсенді	тіркелген	белсенді
Барлығы	537 915	424 007	1 799 467	1 707 051	31537	22377	2 269 158	2 071 305
шағын	528 484	414 723	-	-	30430	21282	2 265 925	2 068 155
орта	6 945	6 832	-	-	618	610	3233	3150
ірі	2 486	2 452	-	-	489	485	-	-

2-кестеге сәйкес тіркелген заңды тұлғалар санының орта есеппен 4,5%-ға өсуі байқалады, сондықтан соңғы он жылда (2014-2023 жж.) олардың саны 353 833-тен 526 290-ға дейін (172 457 бірлікке немесе 48,7 %-ға) өсті. Айта кету керек, негізгі өсім шағын заңды тұлғалардың есебінен болып отыр, олардың саны жыл сайын тұрақты түрде орта есеппен 4,6%-ға артып келеді. Шағын тұлғаларға қарағанда орта және ірі заңды тұлғалардың динамикасы тұрақты емес. Соңғы онжылдықта орта және ірі заңды тұлғалар санының жыл сайынғы өсуі аясында 2016, 2017 және 2019 жылдары олардың саны аздап қысқарды (тиісінше 1,3%-ға, 1,4%-ға және 3,1%-ға).

Кесте 2

Субъектілердің өсу динамикасы

Көлемі бойынша	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Барлығы	353 833	360287	383850	412677	433774	446687	461983	481732	507238	526290
шағын	344 994	3551229	374912	403862	424796	437988	453343	472777	497995	517123
орта	6364	6572	6502	6432	6490	6297	6235	6494	6685	6689
ірі	2475	2486	2436	2383	2488	402	2405	2461	2558	2478

Талдау барысында, 2024 жылғы 1 желтоқсандағы жағдай бойынша, жұмыс істеп тұрған шағын және орта бизнес субъектілерінің саны өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 1,8%-ға өсті. Шағын және орта бизнес субъектілерінің жалпы санында жеке кәсіпкерлердің үлесі 67,3%, шағын кәсіпкерлік заңды тұлғалары – 20,6%, шаруа немесе фермер үлесі – 12%, орта заңды тұлғалар – 0,1% құрады. Экономикалық қызмет түрлері бойынша тіркелген шағын және орта бизнес субъектілерінің ең көп үлесі «Көтерме және бөлшек сауда; автомобильдер мен мотоциклдерді жөндеу» – 35,7%, «Басқа қызмет түрлерін көрсету» – 14,2%, «Ауыл, орман және балық шаруашылығы» – 13,7%.

Бүгінгі таңда шағын және орта бизнес нарықтық экономикалық жүйе жағдайында маңызды рөл атқарады, сондықтан оны дамыту мемлекеттің экономикалық саясатының басым бағыттарының бірі деп айтуға болады. Іскерлік белсенділікті ынталандыратын, жаңа жұмыс орындарын ашатын, қарқынды тұтынушылық сұраныстың олқылықтарын толтыратын және экономикалық бәсекелестікті дамыта алатын шағын және орта бизнес.

2014-2023 жылдар кезеңіне сәйкес тұрақсыз сипат, кішігірімдерден айырмашылығы орта және ірі заңды тұлғалардың динамикасы байқалады.

Осылайша, жыл сайынғы талдаулар мен шағын және орта бизнестің дамуын қорытындылай келе, Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өз жолдауында үкіметке 2029 жылға қарай орта бизнестің үлесін 7 пайыздан 15 пайызға дейін арттыру міндетін қойды. Қазақстан Республикасындағы нарықтық экономиканың дамуының қазіргі жағдайында шағын және орта бизнестің мәселелері ерекше өткір болуда. Дәл осы экономика секторы қазақстандық қоғамның индустриялық-инновациялық дамуының сенімді тірегі болуға қабілетті орта тапты қалыптастыруда басты рөл атқарады.

Шағын және орта бизнесті дамытудың қажетті стратегиялық ресурсы жастарды белсенді жұмыспен қамту және жастар кәсіпкерлігі болып табылады.

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

Қорытынды

Жастар кәсіпкерлігін ерекше сегментке бөлу шағын және орта кәсіпкерліктің деңгейін арттыруға мүмкіндігі жоғары деп айтуға болады. Оның себептері, жастар кәсіпкерлігінің айырмашылығы, оның өзіне тән спецификалық белгілері келесі сипаттарға ие:

- инновациялық белсенділік, жаңашыл ойлау; ұтқырлық, тәсілдердің икемділігі, жаңа нарықтардың дамуына жылдам әрекет ету;
- өзгермелі өндіріс пен нарық талаптарына сәйкес білім мен дағдыларды үнемі жаңартып отыру мүмкіндігі; жастардың кәсіпкерлік қызметпен бірге жүретін күшейген жұмыс пен жүйке күйзелісіне төтеп беру қабілеті; белсенділік, әсіресе оның бастапқы кезеңінде; жастардың тәуекелге бейімділігі.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Шайхутдинова А.К. (2019). Государственная политика Казахстана в области развития предпринимательства / А.К. Шайхутдинова, И.В. Селезнева, С.С. Абдильдин // Вестник университета Туран. – 2019. – № 1(81). – С. 30–35.
- 2 Исенова А.С. (2022). Государственная политика и развитие предпринимательства Казахстана в условиях неопределенности / А.С. Исенова // Central Asian Economic Review. – 2022. – № 2(143). – С. 83–94.
- 3 Иманбай И. (2018). Роль государственной поддержки формирования финансовых ресурсов малого и среднего бизнеса в регионе / И. Иманбай // Вестник университета Туран. – 2018. – № 4(80). – С. 218–222.
- 4 Корницкая Н.М. (2019). Совершенствование системы государственной финансовой поддержки субъектов малого и среднего предпринимательства в Республике Крым / Н. М. Корницкая // Экономика и бизнес: теория и практика. – 2019. – № 6-1. – С. 164–169.

А.С. Акмағанбетова, Л.В.Чепелян

Тенденции развития малого и среднего предпринимательства в Казахстане

В статье рассматриваются современные тенденции развития малого и среднего предпринимательства в Республике Казахстан. На основе анализа развития были определены основные проблемы, стоящие перед казахстанским бизнесом, и предложены рекомендации по их решению. Цель статьи – выявление, обоснование и разработка предложений по вопросам развития малого и среднего предпринимательства в Республике Казахстан. Научно-практическое значение этой статьи заключается в формировании направлений, способствующих совершенствованию программ развития малого и среднего бизнеса в нашей стране на основе результатов исследования. Основные результаты исследований, представленных в этой статье, заключаются в выявлении необходимости создания эффективных инструментов поддержки малого и среднего бизнеса в реальном секторе экономики.

Ключевые слова: экономика, бизнес, промышленность, инновации, малый и средний бизнес, кризис, предпринимательская среда, государственная поддержка.

A.S. Akmaganbetova, L.V. Chepelyan

Trends in the Development of Small and Medium Enterprises in Kazakhstan

The article examines modern trends in the development of small and medium-sized enterprises in the Republic of Kazakhstan. Based on the analysis of development, the main problems facing Kazakhstani businesses have been identified, and recommendations have been made for their resolution. The purpose

Раздел 4. «Экономика. Общеобразовательные, социально-гуманитарные и фундаментальные дисциплины»

of the article is to identify, justify, and develop proposals on the issues of developing small and medium-sized enterprises in the Republic of Kazakhstan. The scientific and practical significance of this article lies in the formation of directions that contribute to the improvement of small and medium-sized business development programs in our country based on research results. The main results of the research presented in this article are the identification of the need to create effective tools to support small and medium-sized businesses in the real sector of the economy.

Key words: economy, business, industry, innovation, small and medium-sized business, crisis, entrepreneurial environment, state support.

References

- 1 Shaikhutdinova A.K. (2019). State Policy of Kazakhstan in the Field of Entrepreneurship Development / A.K. Shaikhutdinova, I.V. Selezneva, S.S. Abdildin // Bulletin of Turan University. – 2019. – No. 1(81). – pp. 30–35.
- 2 Isenova A.S. (2022). State Policy and Entrepreneurship Development of Kazakhstan under Uncertainty / A.S. Isenova // Central Asian Economic Review. – 2022. – No. 2(143). – pp. 83–94.
- 3 Imanbay I. (2018). The Role of State Support in the Formation of Financial Resources of Small and Medium-Sized Businesses in the Region / I. Imanbay // Bulletin of Turan University. – 2018. – No. 4(80). – pp. 218–222.
- 4 Kornitskaya N.M. (2019). Improving the System of State Financial Support for Small and Medium-Sized Enterprises in the Republic of Crimea / N.M. Kornitskaya // Economics and Business: Theory and Practice. – 2019. – No. 6-1. – pp. 164–169.